

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

บ้านล่องลับ เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่บนภูเขาสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 778–1,606 เมตร ประชากรที่อาศัยอยู่เป็นชาวเขาเผ่าม้ง (Hmong) ซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่เขตภูเขาดังกล่าวมาเป็นเวลานานเกือบ 200 กว่าปีแล้ว แต่เดิมพื้นที่นี้มีชาวบ้านอาศัยอยู่หลายหมู่บ้าน เช่น บ้านภูสูง บ้านใหม่ บ้านท่าชัยและบ้านล่องลับ ส่วนมากเกษตรกรในพื้นที่นี้มีอาชีพทำไร่เลื่อนลอยซึ่งเป็นอาชีพหลักของชาวม้งมาช้านานแล้วโดยพืชที่นิยมปลูกคือ ผืน ข้าวโพด ข้าวไร่ ทั้งนี้เพราะลักษณะภูมิประเทศตั้งอยู่บนพื้นที่สูงมีอากาศเย็นเหมาะสมกับการเจริญเติบโตของผืน

ในปี พ.ศ. 2542 ถึง ปี พ.ศ. 2543รัฐบาลได้มีนโยบายห้ามไม่ให้มีการตัดไม้และถางป่าเพื่อทำไร่ผืนรวมถึงห้ามไม่ให้มีการถางป่า ทำไร่เลื่อนลอยและมุ่งส่งเสริมให้เกษตรกรหันมาเพาะปลูกพืชชนิดถาวรและมีนโยบายในการรวมหมู่บ้านโดยให้หมู่บ้านที่มีจำนวนครัวเรือนไม่มากมาอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้านใหญ่เพื่อความสะดวกในการพัฒนาวิถีชีวิตของประชาชนทั่วประเทศให้พ้นจากความยากจน ในขณะที่เดียวกันเขตภูสูงที่บ้านล่องลับอยู่ปัจจุบันก็เป็นเขตหนึ่งที่ถูกจัดสรรบ้านให้รวมกันเป็นบ้านใหญ่ ฉะนั้นจึงทำให้หมู่บ้านภูสูง บ้านท่าชัย และบ้านใหม่ มีการอพยพไปอยู่ในตัวเมืองหลวงพระบาง ยังเหลือหมู่บ้านเดียวที่อาศัยอยู่ในเขตภูเขาดังกล่าวคือหมู่บ้านล่องลับเท่านั้น และเมื่อจำนวนหมู่บ้าน ที่อาศัยอยู่บนภูเขาได้อพยพไปอยู่ในตัวเมืองหลวงพระบางหมดแล้วเกิดปัญหาข้อขัดแย้งการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร และพื้นที่เพื่อการเลี้ยงสัตว์ระหว่างหมู่บ้านที่อยู่ปัจจุบันและหมู่บ้านที่โยกย้ายไปตั้งถิ่นฐานอยู่เทศบาลเมืองหลวงพระบาง นอกจากนั้นแล้วยังมีประชาชนที่อยู่ในหมู่บ้านรอบๆปลายภูเขาก็เข้ามาขุดค้นป่าไม้ ถางป่าทำไร่ และล่าสัตว์ป่า ชาวบ้านล่องลับจึงรวมตัวกันและร่วมมือกับภาครัฐหรือองค์กรต่างๆ ในการกำหนดแผนการใช้ที่ดินและวางกฎระเบียบวางข้อกำหนดให้ แก่ชาวบ้าน ในหมู่บ้านล่องลับเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรป่าชุมชน โดยการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน ชุมชนม้งในเขตภูเขาซึ่งมีการแบ่งเขตทำการผลิตและจัดสรรขอบเขตการใช้ที่ดิน เพื่อการเกษตรอย่างมีระบบ เช่นปี 2546 บ้านล่องลับได้รับกรรมสิทธิ์ในที่ทำกินจากรัฐบาล ซึ่งมีนักวิชาการ ทางการเกษตร และป่าไม้จากเมืองหลวงพระบาง เมืองน้ำบวและเมืองเชียงเงินได้ร่วมสร้างกฎระเบียบการใช้ที่ดินในการจัดการที่ดินและอนุรักษ์ดินแก่ชาวบ้านล่องลับจากนั้นบ้านล่องลับ จึงเริ่มเข้าสู่การฟื้นฟูทรัพยากรป่าชุมชนและการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างมีประสิทธิภาพและ

ชาวบ้าน มีวิธีการจัดการด้านการใช้ที่ดินอย่างชัดเจน เช่นในพื้นที่ใกล้บ้านจะมีการปลูกพืชชนิดที่รับประทานไม่ผล เช่น อาโวคาโด โขโยเต้ มะม่วง ส่วนพื้นที่ไกลบ้านใช้เวลาเดินทางประมาณ 3 ถึง 4 ชั่วโมง จะปลูกพืชเพื่อรับประทานยอดหรือใบเช่น ผักกาดฮ่องเต้ ผักกาดขาว ถั่วดินเตา ถั่วเขียว และผักกาดหัว ฯลฯ และจัดโซนพื้นที่เลี้ยงสัตว์ด้วย

พื้นที่เป็นที่ดินปลูกพืช ที่ได้มอบสิทธิให้ประชาชนคุ้มครองนำไปใช้ปี พ.ศ. 2546 มีจำนวน 121 แปลง มีพื้นที่ทั้งหมด 108.68 เฮกตาร์ คิดเป็นร้อยละ 5.99 ของเนื้อที่ปลูกพืชมอบให้ 69 ครัวเรือนได้นำมาใช้และมีพื้นที่เพื่อปลูกสร้างทั้งหมด 5 เฮกตาร์ คิดเป็นร้อยละ 0.07 ของเนื้อที่ปลูกสร้างทั้งหมด ในการจัดการที่ดินอย่างชัดเจนบนพื้นฐานการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติที่เป็นระบบโดยความร่วมมือของชาวบ้านล่องลันทำให้ชาวบ้านล่องลันสามารถฟื้นฟูป่าบนภูเขาบกกับคืนมาเป็นป่าดงดิบที่อุดมสมบูรณ์เป็นสีเขียวตลอดปี เมื่อมีการจัดการทรัพยากรชุมชนแล้วแน่นอนต้องมีผลกระทบให้แก่ชาวบ้านล่องลันเช่น พื้นที่เพาะปลูกลดลงและทำให้ชาวบ้านล่องลันต้องทำการเพาะปลูกตามเขตที่ได้กำหนดให้เท่านั้นและชาวบ้านทุกๆครัวเรือนต้องอยู่ภายใต้ กฎระเบียบของบ้านล่องลันที่กำหนดไว้ จึงส่งผลกระทบให้ชาวบ้านล่องลันต้องเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตโดยหันมาทำพืชไร่เศรษฐกิจและคอบคู่กับอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ดังนั้นผู้วิจัย จึงสนใจที่จะศึกษาว่าชนเผ่าม้ง บ้านล่องลันมีกระบวนการและวิธีการในการจัดการป่าชุมชนอย่างไร และมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนมากน้อยเพียงใด และ เมื่อมีการจัดการป่าชุมชนแล้วมีผลกระทบอย่างไรต่อชุมชน การวิจัยครั้งนี้คาดหวังว่าจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมให้ประชาชนลาวได้มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของการจัดการป่าชุมชนของเผ่าม้งบ้านล่องลัน แขวงหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
2. เพื่อวิเคราะห์การจัดการป่าชุมชนของเผ่าม้งบ้านล่องลัน แขวงหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
3. เพื่อศึกษาผลการดำเนินการป่าชุมชนของเผ่าม้งบ้านล่องลัน แขวงหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัย

ได้ทราบถึงแนวทางในการนำไปปรับปรุง แก้ไข และนำไปปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนของชุมชนในบ้านล่องล้านและในพื้นที่อื่นต่อไป

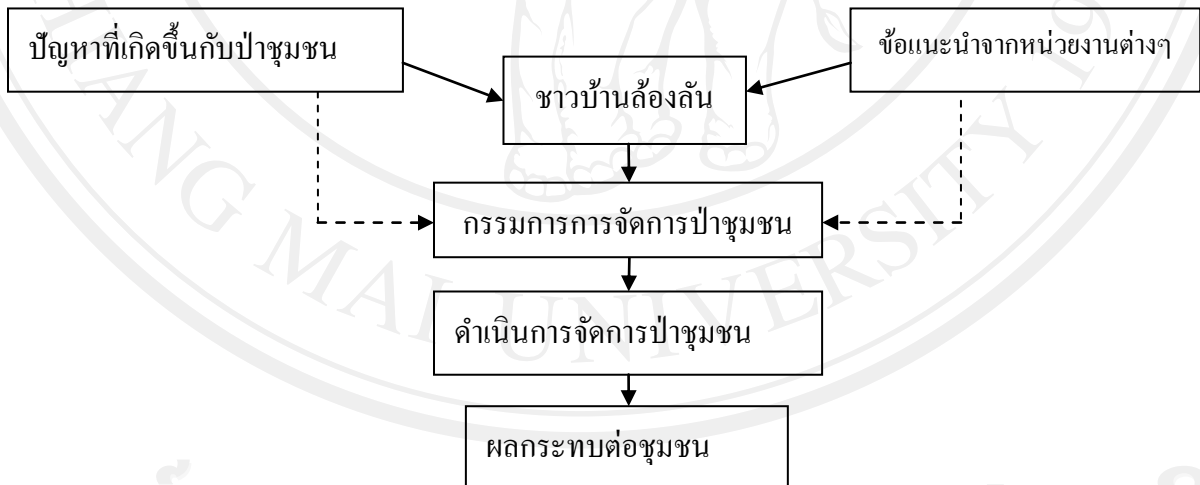
ขอบเขตและวิธีการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการดำเนินงานวิจัยไว้ดังนี้คือ

- 1 ขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษาวิจัยคือ บ้านล่องล้าน เมืองหลวงพระบาง แขวงเมืองหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
- 2 ขอบเขตประชากรที่ใช้ในการศึกษาคือ ประชากรเผ่าม้งที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านบ้านล่องล้าน จำนวน 69 ครัวเรือน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยพิจารณาถึงตัวแปรต่างๆที่เกี่ยวข้อง สามารถนำมาสร้างกรอบแนวคิด (Conceptual Framework) ในการวิจัยดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

ป่าชุมชน หมายถึง ที่ดินและ/หรือ ที่ดินป่าไม้ ที่ชุมชนได้ดำเนินการ หรือได้รับอนุญาตตามกฎหมายให้ดำเนินการร่วมกับพนักงานเจ้าหน้าที่ จัดการกิจการงานด้านป่าไม้อย่างต่อเนื่อง

ภายใต้กฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับ ข้อปฏิบัติ และแผนงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจสอดคล้องกับความเชื่อและวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นนั้นด้วย

การจัดการป่าชุมชน หมายถึง การดำเนินกิจกรรมต่างๆเกี่ยวกับป่าของชุมชน เพื่อการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากป่าตามกฎระเบียบ และวิธีการที่ชุมชนกำหนด เช่นการตัดไม้เพื่อนำมาสร้างบ้าน การตรวจป่าและการจับ/ปรับในกรณีมีบุคคลกระทำความผิด เป็นต้น

การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน หมายถึง การมีส่วนร่วมในการประชุม การประชาคม เพื่อสร้างความเข้าใจ เรื่องป่าชุมชน การกำหนดขอบเขตพื้นที่ป่าชุมชน การคัดเลือกคณะกรรมการป่าชุมชน การร่วมร่างกฎระเบียบ ข้อบังคับ ในการควบคุมการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนและการตัดสินใจ โทษ แก่ผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบ ข้อบังคับในการดูแลรักษาป่าชุมชน

การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ หมายถึง การมีส่วนร่วมในการสำรวจพื้นที่ การจัดแบ่งพื้นที่ป่าชุมชน การปลูกต้นไม้ การดูแลรักษาต้นไม้ในพื้นที่ป่าชุมชน การเข้าเวรยาม การเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับป่าชุมชน การดับไฟป่า การจัดทำเครื่องหมายเพื่อแสดงอาณาเขตของป่าชุมชน การปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับในการดูแลรักษาป่าชุมชน และการปลูกฝังความรู้เกี่ยวกับ ป่าชุมชน ให้แก่ เยาวชน หรือ ลูก หลาน ในหมู่บ้าน

การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ หมายถึง การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากป่าชุมชน ได้แก่ การใช้พื้นที่นั้นนันทนาการ สวนสาธารณะ เพื่อการพักผ่อนในชุมชน หรือ การรับประโยชน์จากของป่าเช่น สัตว์ป่า เห็ด หน่อไม้ น้ำผึ้ง ไข่มดแดง รวมไปถึงการรับประโยชน์จากไม้ใช้สอยในพื้นที่ป่าชุมชน

การมีส่วนร่วมในการประเมินผล หมายถึง การมีส่วนร่วมในการติดตามความเปลี่ยนแปลงของป่าชุมชน การประเมินผลที่ได้รับจากป่าชุมชน และประเมินผลความสำเร็จของการพัฒนาป่าชุมชน

ความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน หมายถึง ระดับความรู้ ความเข้าใจ ของผู้ให้ข้อมูล ในเรื่องของการจัดการป่าชุมชนของเผ่าม้งบ้านล้องถัน

ทัศนคติต่อการจัดการป่าชุมชน หมายถึง ความคิดเห็น มุมมอง หรือแนวคิดของผู้ให้ข้อมูลที่มีต่อการจัดการป่าชุมชนของคณะกรรมการจัดการป่าชุมชน

คณะกรรมการจัดการป่าชุมชน หมายถึง ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งจากประชาชนจำนวน 10 รายและเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องจำนวน 5 ราย ให้เป็นผู้ช่วยการจัดการป่าชุมชนบ้านล้องถัน